

CULTUL PERSONALITĂȚII LUI NICOLAE CEAUȘESCU ȘI MUZEELE DE ISTORIE ÎN ROMÂNIA ANILOR '80

Gabriel MOISA*

THE CULT OF NICOLAE CEAUȘESCU'S PERSONALITY AND HISTORY MUSEUMS IN THE YEARS 1980 IN ROMANIA

Abstract

Under communist rule, romanian museography was more and more used for propagandistic purposes as years passed. Curators were involved, involuntarily in most cases, in the specific actions of the totalitarian regime propaganda. This made the institutions live in an increasingly limited and extremely well controlled cultural horizon. Too few uncontrolled manoeuvre elements could be performed by Romanian museums. In a totalitarian political system, such as the Romanian one, museums were able to survive, grow and manifest themselves only under almost exclusively politically dictated terms.

Keywords: Romanian museography, curators, history, propaganda, totalitarianism

În anii '80 cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu a atins cote foarte înalte. Cei mai mulți specialiști sunt de părere că debutul acestuia trebuie căutat în vizita efectuată de Nicolae Ceaușescu în China și Coreea de Nord, între 1-24 iunie 1971, vizită care l-ar fi marcat profund pe Ceaușescu¹. Alții însă stabilesc declanșarea fenomenului mai devreme, imediat după 1968, doar că lumea a fost mai atentă atunci la momentul august 1968 și mai puțin la prezența unor germeni ai cultului personalității². Trebuie spus foarte deschis faptul că acest cult al personalității nu a fost opera lui Nicolae Ceaușescu, ci mai degrabă a unui „front” format din activiști, artiști, literați și ziariști care au intuit foloasele slăvirii liderului de la București exprimate în câștiguri pecuniare, poziții sociale, posibilitatea de a pleca peste hotare³ etc. Lipsit de o educație solidă, lui Nicolae Ceaușescu i-a plăcut acest spectacol, ba chiar a și plusat adeseori. Într-un timp foarte scurt a fost pusă la punct o adevărată mașină de propagandă care a generat un cult al personalității de-a dreptul șocant pentru lumea liberă. Atât la nivel individual, cât și numeroase instituții au fost angrenate în acest tablou „cultural”. Între instituțiile angajate plenar și din ce în ce mai mult de la un an la altul în această direcție s-au aflat și muzeele din România, care au fost agresate continuu din aceste punct de vedere. Răspunzând ideologiei vremii, acestea erau nevoite să-și adapteze viața muzeală la toate nuanțele regimului politic. Din păcate, de prea multe

* Universitatea din Oradea, Muzeul Țării Crșurilor Oradea, gabimoisa@hotmail.com

¹ Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Editura Polirom, București, 2003

² Adrian Cioroianu, *Ce Ceaușescu qui hante les Roumanis*, Editura Curtea Veche, București, 2004

³ Idem, *Cine a profitat de cultul lui Ceaușescu!?*, în *Historia*, nr. 99, martie 2010, p. 36-37

ori în muzeele României comuniste, istoria, așa cum era ea transmisă publicului prin intermediul expozițiilor permanente sau temporare, era falsificată. Publicul avea în față o istorie teleologică în care trecutul era desenat și redesenat prin prisma comandamentului politic aflat în actualitate. Fenomenul este prezent încă de la sfârșitul anilor '40, odată cu preluarea puterii de comuniști, când regimul democrat-popular a acționat și în acest sens pentru punerea pe „baze democratice” a vieții muzeografice românești⁴, urmând un curs ascendent, apogeul fiind atins spre mijlocul anilor '80.

La cunoscuta Plenară lărgită a C.C. al P.C.R. din 1 iunie 1982, Nicolae Ceaușescu a prezentat o expunere care făcea referire la *"stadiul actual al edificării socialismului, la problemele teoretice, ideologice și activității politico educative a partidului"*. Acolo, el lansa o idee năstrușnică, de neînțeles la momentul respectiv, care privea direct muzeele României. Este vorba despre *"unificarea muzeelor într-un singur muzeu central de istorie care să cuprindă toate documentele mai importante, (...) muzeele din alte centre urmând să cuprindă documente care se referă la zona muzeului"*⁵. Conținutul aserțiunii este contradictoriu și părea greu inteligibil. Posibil ca nici cel care a conceput-o să nu fi înțeles exact, după cum cel care a citit-o, în speță Nicolae Ceaușescu, să se fi exprimat neclar. Evoluția ulterioară a muzeelor din România luminează oarecum chestiunea sau mai bine zis dă sens vorbelor șefului statului. Este vorba despre uniformizarea expozițiilor permanente ale muzeelor românești, care, cu excepția unor argumente de istorie locală, reflectau istoria națională în ansamblu, astfel că, oprindu-ne bunăoară numai asupra unui singur caz din foarte multe altele, personalitatea lui Mircea cel Bătrân (devenit între timp cel Mare) era reflectată la fel de amplu atât la Târgoviște, spre exemplu, cât și la Satu Mare sau Botoșani. Este numai unul dintre exemplele efectelor produse de cele câteva idei fixe ale noii istoriografii românești de după momentul „revoluției culturale”. În acest caz este vorba despre exacerbară ideii de unitate medievală a spațiului românesc. Momentul de apogeu l-au constituit, din acest punct de vedere, anii 1985-1986, când au fost definitivare în mare parte amplele reorganizări din spațiul muzeistic românesc.

În același an 1982, probabil ca temă de casă generată de discursul liderului politic român din iunie, în *Revista de istorie*, revista cel mai des utilizată de aparatul ideologic, alături de *Anale de istorie*, pentru promovarea instrucțiunilor, apărea un material semnat *"Redacția"* în care era dezbătută soarta istoriei în *"lumina"* noilor imperative ideologice⁶. În primul rând era discutată problema rolului muzeelor în educație, astfel încât acestea să prezinte istoria națională într-un mod popularizator cât mai pe înțelesul *"maselor"*⁷. Este, trebuie să recunoaștem, o lămurire în plus față de cele citite de Nicolae Ceaușescu la Plenara din iunie 1982. Mult mai precisă din acest punct de vedere este însă poziția unui istoric situat în cercul puterii, Gheorghe I. Ioniță. Într-un material publicat în anul 1983 în *Revista de istorie*, intitulat sugestiv *"Caracterul unitar al istoriei în viziunea secretarului general al partidului Comunist Român"*, autorul ne lămurește o dată în plus afirmând că Ceaușescu visa, de fapt, la uniformizarea muzeelor din România din toate punctele de vedere astfel încât acestea să reflecte, nu-i așa, ideea unității istorice a spațiului locuit de români. În opinia lui Gheorghe I. Ioniță, istoricii și muzeografii trebuie să fie atenți și să ia măsuri concrete deoarece *"dacă de la nivelul conducerii superioare de partid s-a simțit nevoia a se mai face încă o dată o apreciere în acest sens, înseamnă că sîntem cu toții încă datori și trebuie să adoptăm atitudinea potrivită și măsurile cuvenite. Numai așa putem interpreta și răspunde prompt observațiilor și sugestiilor ce ne-au fost făcute de Secretarul general al Partidului"*⁸.

⁴ Gabriel Moisa, *Un istoric proletcultist „uitat”*: Solomon Știrbu, în vol. *Istorie, Etnologie, Artă* (coord. A. Chiriac, B. Ștefănescu), Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2009, p. 139-142

⁵ N. Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1982, vol. 24, p. 67

⁶ ***, *Știința istorică în fața noilor imperative politico-educative, teoretice și ideologice*, în *Revista de istorie*, nr. 7, 1982, p. 782-792

⁷ *Ibidem*, p. 790

⁸ Gh. I. Ioniță, *Caracterul unitar al istoriei în viziunea secretarului general al partidului Comunist Român*, în *Revista de istorie*, nr. 1, 1983, p. 25-40

Asta apropo de ideea lansată de oficialii istoriografiei care-l numeau pe Nicolae Ceaușescu istoricul cel mai calificat din România pentru a direcționa istoriografia română. Astfel, Ion Popescu-Puțuri aprecia că șeful statului este patriarhul istoriografiei românești⁹, același Gh. I. Ioniță considera fiecare frază spusă de Nicolae Ceaușescu în domeniul istoriei drept "*genială*"¹⁰ și demnă de urmat, iar Rodica Porțeanu și Alexandru Porțeanu, ca să ne oprim numai la câteva nume apropiate de putere, considerau concepțiile istorice ale șefului partidului comunist român drept fundamentale¹¹. De altfel, ca urmare a calităților sale de gânditor în domeniul istoriei, filosofiei și politicii, Nicolae Ceaușescu a și fost ales (desigur că de către aceiași oameni de casă) cu puțini ani înainte chiar președinte de onoare al Academiei de Științe Social Politice a României.

Așadar, odată lămurit frontul muzeografic de dimensiunile gândirii creatoare ale șefului statului (a se vedea aici și a trepădușilor din domeniul muzeografic, care desigur că i-au sugerat unele măsuri din motive ce țin de utilitatea lor ca oameni ai regimului) asupra celor ce urmează a fi întreprinse, calea spre reelaborarea expozițiilor de bază ale muzeelor era deschisă. Nu mult după momentul iunie 1982 și al precizărilor ulterioare aferente aveau să sosească și instrucțiunile concrete.

În paralel, continuau să apară, mai ales în revista de specialitate consacrată muzeelor, *Revista muzeelor și monumentelor*, editată de CCES, materiale mobilizatoare în sensul noilor direcții din muzeografia românească. Două mari teme erau abordate de materialele publicate aici. În primul rând, este vorba despre cele care actualizează de la un număr la altul directiva politică în zona rolului muzeului în educația "maselor". Spațiul acordat de revistă acestei problematice este extrem de generos. Toate abordările sunt circumscrise aceleiași stereotipii devenite obsesive privind rolul instructiv-educativ al muzeelor care trebuie să se alăture celorlalte instituții de cultură în efortul comun de înfăptuire a așa numitului program național de educație politico-ideologică¹². Într-un bilanț al muzeografiei românești în cei 40 de ani de la "*marele eliberare*" din august 1944, Iulian Antonescu, vicepreședintele CCES, se lansau în aprecieri pozitive legate de rezultatele eforturilor muzeelor în direcția construirii "omului nou": "*În ultimii 40 de ani, poporul român a trăit împliniri deosebite, fără precedent. Este firesc ca modelarea conștiinței omului nou și reprezentarea realității românești să facă apel, din nou, la valențele culturale educative și documentare ale patrimoniului cultural național, la instituțiile specializate pentru valorificarea acestor valențe care sunt muzeele*"¹³.

Dacă anul 1984 a fost cel al bilanțurilor în muzeografie, bilanțuri pozitive, evident, mai ales în anii de după 1944, anul următor, 1985, a fost cel al directivelor Congresului al XIII-lea. Încă din zilele desfășurării acestui eveniment politic, *Revista muzeelor și monumentelor* publica un material vizând, chipurile, imboldul oferit de cuvântarea ținută la "marele forum al comuniștilor" de către Nicolae Ceaușescu în direcția perfecționării muzeale. Concluzia era una singură, directivele Congresului oferă cadrul cultural menit să contribuie la formarea "omului nou" capabil să realizeze toate obiectivele stabilite, muzeului revenindu-i un rol major din acest punct de vedere¹⁴.

⁹ I. Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenarea poporului român - fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*, în *Anale de istorie*, nr. 1, 1983, p. 42

¹⁰ Gh. I. Ioniță, *Caracterul unitar al istoriei în viziunea secretarului general al partidului Comunist Român*, în *Revista de istorie*, nr. 1, 1983, p. 25

¹¹ Rodica Porțeanu, Al. Porțeanu, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra rolului țărânimii ca forță fundamentală în istoria națională a poporului român*, în *Revista de istorie*, nr. 1, 1983, p. 45

¹² I. Antonescu, *Dezvoltarea muzeografiei românești - rod al politicii Partidului Comunist Român de valorificare plenară a Patrimoniului Cultural Național*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, nr. 6, 1984, p. 12-24

¹³ *Ibidem*, p. 12

¹⁴ *** , *Directivele Congresului al XIII-lea al partidului Comunist Român - imbold pentru continua perfecționare a activității muzeale*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, nr. 9, 1984, p. 3

Se crease contextul favorabil reconfigurării expozițiilor de istorie astfel încât acestea să fie corespunzătoare din punct de vedere ideologic. Muzeografiu luau la cunoștință de această realitate prin intermediul *Revistei muzeelor și monumentelor*, care sublinia faptul că muzeele "ca instituții de știință și cultură, ca instrumente de instrucție și educație politică, patriotică, revoluționară, muzeele și lucrătorii lor au datoria de a valorifica plenar bogatul și valorosul patrimoniu cultural ce-l dețin, contribuind, prin mijloace specifice, la marea operă desfășurată de partidul comunist pentru formarea omului nou..."¹⁵.

Așadar, din acest moment, muzeografilor li se transmisese clar faptul că tematicile muzeelor trebuia aduse la zi. În traducere, acest lucru însemna prezentarea epocii istorice, devenite de atunci "de Aur", adică epoca cuprinsă între anii 1965-1985. Editorialul *Revistei muzeelor și monumentelor* nr. 2 din 1985 exprima clar această dorință politică și ideologică a liderului politic român: "În acest spirit, o sarcină de excepțională însemnătate ce revine muzeelor constă în aducerea la zi a expozițiilor de bază, ceea ce reprezintă o necesitate stringentă, de mare importanță educațională. În fapt, se pune problema evidențierii saltului calitativ petrecut în anii socialismului, cu deosebire după Congresul al IX-lea al partidului, în viața social politică a țării..."¹⁶.

O primă tentativă de aducere la zi sub aspect ideologic a expozițiilor permanente din muzee a avut loc prin 1982, în urma programului ideologic de acțiune lansat acolo de liderii Partidului Comunist Român. Bilanțul restructurărilor muzeale izvorâte din momentul iunie 1982 este considerat, paradoxal, edificator pentru ceea ce se aștepta de la "frontul muzeografic". Spun paradoxal deoarece aproape concomitent apăreau noile norme de restructurare fundamentală a muzeelor de istorie. Aparentul paradox se explică însă, prin momentul aniversativ marcat de anul 1965, anul în care se împlineau două decenii de la venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, iar muzeografia românească trebuia să marcheze din plin acest eveniment în viața muzeelor.

Muzeografiu români trebuiau să aducă în acest context dovezi clare asupra faptului că "în cei 20 de ani care au trecut de la Forum-ul comunist din iulie 1965, România s-a transformat într-un uriaș șantier (...). La rodnicul bilanț cu care se prezintă poporul român la această marea aniversare se adaugă și remarcabilele rezultate obținute în dezvoltarea rețelei de muzee și amplificarea activității acestora. Datorită politicii Partidului Comunist Român de valorificare plenară a bogatului patrimoniu cultural, în anii ce au urmat istoricului Congres al IX-lea al partidului s-a produs o adevărată revoluționare a mișcării muzeistice, atât în sensul unei spectaculoase extinderi a unităților, în așa fel încât în fiecare județ să existe unități reprezentative și puternice, cât mai ales în direcția îmbogățirii tematiche, a integrării muzeelor în categoria de largă angajare socială și politico-ideologică..."¹⁷.

Bilanțul muzeografiei românești, așa cum era el prezentat de Gavrilă Sarafolean în nr. 2 pe anul 1985 al *Revistei muzeelor și monumentelor*, era unul de excepție, fiind laudate binefacerile regimului asupra acestui domeniu al vieții culturale românești. Evident că, cinci ani mai târziu, același autor, de data aceasta în calitate de redactor șef al revistei, nu va ezita să execute o mișcare de 180 de grade în care ceea ce spusese cu câțiva ani mai înainte nu mai era valabil, ba mai mult, acuzând de data aceasta tarele regimului. Gest valabil, de altfel, pentru cea mai mare parte dintre foștii regimului în domeniul cultural, ca în orice alt domeniu de activitate, oameni care fără nici o jenă dialectică au devenit cei mai mari promotori ai liberalismului cultural, ba chiar și-au confecționat chiar mici biografii, mici precum personalitățile lor, de disidenți. Aflăm, astfel, din bilanțul prezentat, că după 1982 au fost corectate prin "aducerea la zi" expozițiile permanente din peste 30 de muzee

¹⁵ *** , Îmbogățirea, structurarea și valorificarea patrimoniului contemporan de istorie, sarcini majore pentru creșterea spiritului partinic, pentru realizarea unei noi calități a activității muzeale, în *Revista muzeelor și monumentelor*, nr. 2, 1983, p. 3

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ G. Sarafolean, 20 de ani de mărețe realizări ale muzeografiei românești, în *Revista muzeelor și monumentelor*, nr. 2, 1985, p. 10

din țară între care: Arad, Alba Iulia, Baia Mare, Botoșani, Brașov, Buzău, Cluj-Napoca, Iași, Zalău, Sibiu, Suceava, Timișoara, Tg. Jiu, Tg. Mureș, Tulcea etc. Aducerea la zi s-a realizat mai ales pe segmentul expozițional menit "să înfățișeze formarea clasei muncitoare, crearea și activitatea Partidului Comunist Român, lupta revoluționară și democratică al cărui corolar a fost revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă începută la 23 August 1944, edificarea socialismului în România"¹⁸.

De la înalta tribună a revistei directoare a activității muzeografice, Gavrilă Sarafolean, membru la acea dată în colegiul de redacție al publicației, angaja întregul "front muzeografic" într-o amplă activitate în care muzeele urmau să traducă "în viață prețioasele indicații date instituțiilor culturale de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a deveni un centru al educației revoluționare, patriotice, de formare a omului nou"¹⁹. Ce a urmat vom vedea mai jos.

Fiind considerat lămurit de acum "frontul muzeografic" de cele ce trebuiau întreprinse, calea spre elaborarea noilor expoziții de istorie, care să corespundă noilor comandamente ideologice, era de acum deschisă. Nu mult timp după acest moment aveau să sosească și în județe instrucțiunile necesare, în fapt noile tematici unice expoziționale, capabile a contribui decisiv, nu-i așa, la formarea "omului nou".

Dacă în martie 1985, data apariției numărului doi din *Revista muzeelor și monumentelor*, apărea ca dat semnalul declanșării restructurării muzeelor de istorie, în aprilie 1985, muzeele intrau în posesia documentului intitulat *Tematica cadru pentru muzeele județene de istorie*. Lăsând la o parte cacofonia existentă în titlu, aceasta era o tematică unică, care lăsa foarte puțin spațiu de manevră în zona specificului local, fiind elaborată de Secția de Propagandă și Presă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, condusă de generalul Constantin Olteanu, în colaborare cu Consiliul Culturii și Educației Socialiste, instituție condusă de Suzana Gâdea, director adjunct Iulian Antonescu.

Tematica transmisă muzeelor județene era întinsă pe nu mai puțin de 45 de pagini. Din start aceasta era disproporționată din punct de vedere al ponderii exponatelor întrucât marea majoritate a expoziției urma să fie dedicată istoriei contemporane. Din 45 de pagini, doar 11 erau consacrate altor epoci istorice decât cea contemporană. Practic, din noile expoziții de istorie în circa 27 % din total urmau a fi reprezentate epocile istorice veche, medie și modernă, urmând ca restul de 73 % să fie repartizate perioadei contemporane, perioadă care, în opinia tematicii, începea cu "8 Mai. Făurirea Partidului Comunist Român"²⁰. Cu puține excepții, întreaga parte a expoziției consacrate istoriei contemporane era subsumată istoriei partidului comunist. Tematica celorlalte epoci era înghesuită, așadar, pe 11 pagini din care 2,5 pagini Antichitatea, 4 pagini Evul Mediu și 4,5 pagini Epoca Modernă, cu mențiunea că în ultimul caz o pagină era rezervată exclusiv explicației modului de expunere pentru "formarea partidului politic al clasei muncitoare"²¹.

Marile teme ideologice ale epocii au fost transpuse foarte bine în practică cu ocazia promovării tematicii expoziționale. De altfel, istoriografia oficială le-a confecționat cu o dezinvoltură, dezinhibare și inocență infantilă promovându-le apoi cu insistență. Protocronismul făcea ravagii și cu această ocazie. Marea temă a continuității de locuire a poporului român în actualul spațiu geografic al României contemporane răzbate ca un fir roșu întregul proiect. În chiar prima parte care urma a fi expusă în expozițiile de bază "*Istoria străveche a poporului român*" acest lucru este foarte clar prezent. Deși tema făcea referire la începuturile istoriei României, constatăm că, de fapt, este vorba despre Paleolitic și Neolitic, epoci istorice care nu aveau, evident, nimic în comun cu poporul român. Era, desigur, o transpunere în practică a Programului Partidului Comunist Român

¹⁸ *Ibidem*, p. 17

¹⁹ *Ibidem*, p. 19

²⁰ *Tematica cadru pentru muzeele județene de istorie, Colecția de Istoria instituției a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea*, inv. 8692 (în continuare *Tematica...*)

²¹ *Ibidem*

din 1975, care începea istoria poporului român, nici mai mult nici mai puțin decât cu "epoca pietrei"²². Încă de la acest capitol trebuia sugerat și rezolvat cel de-al doilea mare nod gordian ideologic: unitatea spațiului românesc de-a lungul istoriei. Pentru aceasta, în proiect era clar exprimată respectiva cerință: "*În vederea prezentării unității de viață materială și spirituală, materialul local va fi prezentat într-un dialog firesc cu cele mai semnificative piese descoperite pe plan național*"²³.

Următoarele subteme majore urmau a fi subsumate dacilor cu evidențierea lor ca strămoși ai poporului român. La acest capitol se pare că romanii avut de pierdut deoarece ei nu trebuia, conform tematicii oficiale, nici măcar pomeniți ca strămoși ai poporului român. Cel mult și doar trecător putea fi acceptată ideea "*împletirii*" celor două civilizații, elementul roman fiind oricum în inferioritate. Din acest punct de vedere, ca interpretare a acestui fapt istoric, era o întoarcere în anii '50, când romanii "*imperialiști*" au făcut mult rău populației dacice. De altminteri, însuși programul Partidului Comunist Român, sugerase acest lucru. Conform acestuia, cucerirea Daciei de către romani a fost un lucru negativ²⁴. Este, probabil, o reflecție a politicii antioccidentale tot mai accentuate a României pe parcursul anilor '80, iar romanii se făceau vinovați de a fi aparținut unui spațiu care se găsea în "Epoca de Aur" în partea europeană dușmănită de Nicolae Ceaușescu. Gravă și impardonabilă greșeală făcută de romani, care acum se răsfrângea asupra lor, direct.

Partea consacrată Evului Mediu, trebuia, așa cum sugera și titlul, să urmărească și să dovedească dezvoltarea eminamente unitară a poporului român²⁵. Într-adevăr, întreaga tematică circumscrisă Evului Mediu răspundea acestui comandament. Subtitluri precum "Legături economice dintre țările române", "Constituirea statelor feudale românești țara Românească, Moldova, Transilvania și Dobrogea", "Lupta unită a Țărilor Române pentru apărarea independenței", "Legăturile culturale dintre Țările Române" etc. evidențiază această preocupare constantă. Alte și alte de acum adevărate cutume ideologice se regăseau printre subtitlurile tematicii, precum rolul nefast al dominației străine și rolul acesteia la frânarea evoluției societății umane din spațiul mioritic, "Jefuirea bogățiilor țării"²⁶ etc. În proiectul expozițional consacrat Evului Mediu fac carieră de asemenea alte idei agreate precum exacerbară rolului țărănimii în cadrul "luptelor de neatârănare", estomparea rolului conducătorilor militari, alții decât cei agreeți de Ceaușescu, așa cum apar ei bunăoară în cunoscutul tablou al pictorului Sabin Bălașa, "numeroasele" tentative de unire a țărilor române ș.a., toate regăsite în documentele oficiale ale Partidului, începând cu Programul Partidului Comunist Român, discursurile liderului politic de la București sau "transpunerile scenice" ale istoricilor de casă. Interesant este rezolvată prin tematică și problema continuității, alt of major al istoriografiei și ideologiei românești în anii regimului Ceaușescu. Nici mai mult nici mai puțin a fost preluată ideea lansată de Programul Partidului conform căreia, după "retragerea autorităților militare și civile romane din fosta provincie Dacia", aici a rămas un "stat neorganizat"²⁷ care a făcut, astfel, ca rezistența în fața migratorilor să fie redusă. Aflăm, astfel, că abia când "*populația de pe teritoriul vechii Dacii a început să-și organizeze viața în diferite formațiuni statale mici*"²⁸ s-au creat primele formațiuni statale luptând eficient în apărarea neatârănării. Tematica mai clarifica, de asemenea, o serie de aspecte terminologice considerate "neclare" până atunci pentru istoriografia românească. Astfel, Răscoala lui Gheorghe Doja devenea Războiul țărănesc al lui Gheorghe Doja,

²² *** , *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 11

²³ *Ibidem*

²⁴ *Ibidem*, p. 11-12

²⁵ *Tematica* ..p. 17.

²⁶ *Ibidem*, p. 12

²⁷ *Ibidem*

²⁸ *Ibidem*

momentul Horea, Cloșca și Crișan rămânea răscoală și nu revoluție așa cum istoriografia oficială încercase să impună la începutul anilor '80²⁹.

Epoca Modernă pare mai ferită de ingerința ideologică, cel puțin așa cum arată proiectul tematic. Principalele accente cad asupra constituirii statului modern român. Cu toate acestea, punctual, sunt scoase în evidență, mult mai mult decât ar fi fost necesar, momente minore ale istoriei românilor, dar majore din punctul de vedere al istoriei Partidului Comunist Român. Este vorba despre momente precum falansterul de la Scăeni, "Poziția mișcării muncitorești și socialiste față de războiul de independență", crearea partidului politic al clasei muncitoare din România etc. Toate trebuia amplu reliefate în expozițiile muzeelor. Dacă pînă la 1893, crearea PSDMR, partea de tematică reprezentând istoria modernă este acceptabilă, din acest moment istoric, continuând cu epoca contemporană, expoziția de istorie trebuia să fie una aproape exclusiv ideologizată. Spre exemplu, perioada 1893-1914 trebuia să fie reprezentată de următoarele subteme: Organizații muncitorești profesionale și politice, Activitate propagandistică, socialistă, Acțiuni greviste și mișcări țărănești, Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România și locul său în viața social-politică românească, Marea răscoală țărănească din 1907, Solidaritate internațională. Se sugera, astfel, că acestea ar fi cele mai importante evenimente istorice întîmplute în România în acest interval de timp.

Dacă epocile istorice pomenite mai sus au fost ideologizate inclusiv prin falsificarea istoriei și lipsa deontologiei profesionale, cea contemporană este prezentată din punct de vedere muzeografic, conform tematicii, nerespectându-se practic sensul istoriei românilor în acest interval. Tocmai de aceea, cred că merită stăruit ceva mai mult asupra acestei epoci.

În primul rând, ceea ce frapează în tematică și, ulterior, în expozițiile de istorie, este faptul că, dacă perioadei 1918-1944 îi sunt consacrate doar patru pagini, intervalului 1945-1985 restul de 30 de pagini. Acest lucru va fi fidel reflectat și în expoziții. Și mai frapante sunt însă proporțiile tematicii consacrate epocii comuniste. Astfel, pentru anii regimului Dej avem destinate doar două pagini în timp ce regimul Ceaușescu beneficia de 28 de pagini. Și aici merită însă menținut un aspect interesant, anume că, din cele două pagini consacrate perioade 1945-1965, 1,75 pagini abordează perioada 23 august 1944 - 30 decembrie 1947 și numai 0,25 pagini regimului Dej. Deci, în noile expoziții această perioadă din istoria contemporană a României este practic inexistentă, numele lui Dej nefiind nici măcar amintit. Eliminarea lui Dej din istorie de către Ceaușescu atinsese punctul culminant. Așadar, din totalul celor 45 de pagini ale tematicii consacrate istoriei spațiului românesc din Antichitate pînă în 1989, 28 sunt consacrate exclusiv celor 20 de ani de când Ceaușescu era la putere, restul de 17 pagini acoperind restul istoriei, pînă în 1965.

Comparația este edificatoare pentru ceea ce înseamnă trendul epocii în zona istoriei și istoriografiei românești, dar nu numai. Cultul personalității lui Ceaușescu trebuia să se regăsească amplu și în muzee, ca mijloc de educare prin forța exemplului, a tinerei generații în spiritul "omului nou".

Dar nici măcar acest lucru nu a fost suficient deoarece chiar și pentru perioada interbelică urma să fie scoasă în evidență aceeași personalitate a tânărului Ceaușescu, de la o vârstă foarte fragedă. Este, de altfel, epoca în care apărea și lucrarea reprezentativă din acest punct de vedere, cea care clasiciza tinerețea revoluționară a militantului Ceaușescu. Este vorba despre lucrarea lui Olimpiu Matichescu: *Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu*³⁰. Astfel, Secția de Propagandă a CC al PCR cerea prin intermediul tematicii, ca fiecare muzeu să prezinte și din punct de vedere muzeografic - afișe, extrase

²⁹ C. Corbu, *1784 - eveniment de seamă în istoria luptei revoluționare din țara noastră*, în *Anale de istorie*, nr. 5, 1983, p. 125-133; vezi pe larg și K. Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 214-232

³⁰ O. Matichescu, *Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu*, Editura Politică, București, 1981

de ziar, panouri - două momente importante referitoare la Nicolae Ceaușescu. Primul este legat de *"Afirmarea personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu ca militant de frunte al partidului cu înalte calități patriotice și revoluționare, devotat cauzei supreme a poporului român, libertății și independenței patriei"*³¹, iar cel de-al doilea, obligatoriu mult mai amplu prezentat, trebuia consacrat momentului "marii demonstrații antifasciste și antirăzboinice din 1 mai 1939" cu evidențierea *"rolului determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu, al tovarășei Elena Petrescu (Ceaușescu) în organizarea și conducerea marii demonstrații antifasciste și antirăzboinice de la 1 Mai 1939, pentru păstrarea integrității patriei, a drepturilor și libertăților democratice"*³². Pentru rezolvarea acestei dileme muzeografice este arhicunoscut deja faptul că fotografiile cu demonstrația din 1 mai 1939 au fost falsificate prin decuparea capului lui Nicolae Ceaușescu și transpunerea sa în fotografie pe corpul unui alt bărbat ales la întâmplare din mulțime. De fapt, manifestația pomenită mai sus nu fusese nici pe departe opera comuniștilor ci a fost organizată de ministrul muncii din guvernul Armand Călinescu, Mihail Ralea. Este o mostră clasică a ceea ce înseamnă falsificarea grosolană a adevărului istoric. În aceeași categorie se înscrie maniera de tratare a întregii perioade istorice începute odată cu 23 august 1944. Prezentarea muzeografică era pe măsură. Întreaga expunere muzeografică era una triumfalistă, apogeul fiind atins, desigur, de modul de afișare a exponatelor corespunzătoare epocii Ceaușescu. De altfel, chiar tematica primită la muzee de la CCES intitula această parte expozițională :*"Epoca Nicolae Ceaușescu - epoca celor mai rodnice împliniri din istoria poporului român 1965-1985"*. Absolut totul era trecut prin filtrul cenzurii iar ceea ce a ieșit a fost o falsă istorie contemporană a românilor, așa cum a fost ea prezentată în muzee.

Cele 28 de pagini consacrate "Epocii de Aur" încep, evident, cu Congresul al IX-lea. Din acest moment totul era mult mai amănunțit evidențiat în tematică, fiind menționate precis până și ce texte și fotografii trebuiau expuse, nimic nefiind lăsat la voia întâmplării.

Obligatoriu, textul care trebuia expus la începutul segmentului expozițional consacrat acestei perioade istorice menționate nu lăsa nici un dubiu asupra a ceea ce însemna, în opinia propagandei desigur, anii regimului Ceaușescu: *"Perioada inaugurată de Congresul al IX-lea - cea mai bogată în împliniri din întreaga istorie a țării - este legată nemijlocit de activitatea neobosită desfășurată cu profundă pasiune revoluționară și înaltă răspundere pentru destinele patriei de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului Comunist Român"*³³. Enunțul este cât se poate de edificator vizavi de ceea ce și cum urma să fie expus. Alături de acest text trebuia expusă, desigur, fotografia lui Nicolae Ceaușescu, la tribuna Congresului al IX-lea al PCR³⁴.

De aici încolo, toate paginile tematicii vin să argumenteze enunțul de deschidere a segmentului de expoziție consacrat "Epocii Nicolae Ceaușescu". Comparații dintre cele mai diverse, imagini și fotografii variate, aspecte care arată "dialogul" lui Nicolae Ceaușescu cu masele, argument al "unității" existente între liderul politic român și "popor", dezvoltarea industrială fără precedent în ultimii 20 de ani, pe categorii de industrii, creșterea bunăstării populației ca urmare a creșterii productivității muncii, dezvoltarea extraordinară a învățământului și culturii etc., toate demonstau chipurile fericirea și entuziasmul populației în anii respectivi. Toate acestea într-un dezacord flagrant cu ceea ce se întâmpla în România.

Sensul tematicii și expozițiilor aferente este cât se poate de explicit. Cultul personalității atinge culmi everestiene. În contextul intensificării programelor de construire a "omului nou", toate muzeele trebuiau să-și construiască expozițiile ca un omagiu adus "conducătorului iubit". Tânăra generație nu trebuia să vadă altceva nimic, să cunoască altă

³¹ Tematica... p. 19

³² Ibidem, p. 21

³³ Ibidem, p. 22

³⁴ Ibidem, p. 24

personalitate proeminentă mai clar reliefată în istoria României decât părintele națiunii, Nicolae Ceaușescu. Multe din muzeele din țară și-au schimbat atunci expozițiile de bază ale secțiilor de istorie, unele în totalitate, altele numai pe tronsonul epocii contemporane. În multe cazuri, expozițiilor le erau alocate alte spații în care erau prezentate exclusiv marile realizări ale „Epocii de Aur”. Tocmai de aceea, în epocă, toate muzeele României erau trase parcă la indigo. Vizitatorului îi era îndeajuns să viziteze un singur muzeu al țării încât să poată considera că le-a văzut pe toate. Puținele particularități locale acceptate de Secția de Propagandă a CC al PCR, nu schimbau prea multe din concepția expozițională. Se îndeplinise, astfel, dorința clar exprimată de secretarul general al PCR la Mangalia în 1-2 iunie 1982, când și-a exprimat dorința unificării muzeelor din țară într-unul singur.

Între instituțiile care, *„traducând în viață programul ideologic al partidului adoptat la Congresul al XIII-lea al PCR, prețioasele indicații date de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au devenit autentice focare de civilizație socialistă contribuind din plin la formarea omului nou, cu o conștiință înaintată”*³⁵ s-au numărat mai multe muzee. Toate acestea au fost construite după aceeași tematică și, practic, exceptând unele particularități locale, expozițiile de istorie erau identice: aceleași texte, fotografii, extrase din cuvântări. S-a ajuns, astfel, la situații hilare în care replici ale unor piese specifice anumitor epoci areale istorico-geografice se regăseau în mai multe muzee ale țării în scopuri pur propagandistice. Un exemplu sugestiv din acest punct de vedere este cunoscutul *Gînditor* de la Hamangia, regăsit atât la Constanța - în arealul său de descoperire - cât și în alte muzee, unele aflate la sute de kilometri depărtare. În mintea celor care au conceput proiectul tematic acest lucru trebuie, în acest caz bunăoară, să demonstreze unitatea spațiului românesc încă din Neolitic.

Se părea că lucrurile se opresc aici. Câteva luni mai târziu, însă, s-a dovedit că lucrurile nu stau chiar așa. Educația tânărului român prin puterea modelului oferit de Nicolae Ceaușescu în noile expoziții de istorie nu era suficientă. Cultul personalității liderului politic român al momentului trebuia întregit și subliniat, o dată în plus, prin alte pârghii și instrumente în zona muzeografiei românești. Acest lucru a condus la inițiativa organizării unei expoziții tematice temporare intitulată *„Epoca Nicolae Ceaușescu - epoca celor mai rodnice împliniri din istoria poporului român 1965-1985”*. Încă din titlul expoziției, titlu desemnat de CCES, era clar sensul și conținutul expoziției.

Majoritatea muzeelor din țară primeau, astfel, la începutul lunii iunie 1985 o adresă semnată de directorul adjunct al CCES, Iulian Antonescu, prin care erau invitate ca până pe 10 iulie 1985 să fie organizată o expoziție de istorie cu titlul de mai sus. Pe nu mai puțin de 32 de pagini erau transpuse principalele coordonate ale expoziției în care eroul era, desigur, Nicolae Ceaușescu. Fotografii, citate, realizări ale epocii sale, toate îl aveau în prim plan pe Nicolae Ceaușescu. Nimic în jurul său decât „poporul”, o masă amorfă impersonală, modelabilă, pe care avea pretenția că o controlează și că o are extrem de aproape.

La Oradea, spre exemplu, vernisajul expoziției avea loc la 19 august 1985. Practic, noua expoziție se constituia într-un nou sector adăugat expoziției de bază a Secției de Istorie, în cinstea aniversării a 20 de ani de la cel de-al IX-lea Congres al PCR, când Ceaușescu a fost ales secretar general al partidului.

În cursul anilor 1985-1986 multe muzee din țară au fost așadar nevoite să recurgă la restructurarea expozițiilor de istorie contemporană și nu numai, urmând jaloanele trasate de materialele de linie primite. Într-un amplu articol din *Revista muzeelor și monumentelor*, apărut în 1986, Ioan Don, unul dintre „elementele de încredere ale regimului” în domeniul muzeografic, alături de Elisabeta Simion, amintea, extrem de satisfăcut, marile realizări muzeografice din această perioadă. Astfel, spuneau cei doi autori, muzeele românești

³⁵ I. Antonescu, *Contribuția muzeelor la înfăptuirea programului ideologic al Partidului Comunist Român*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 9, 1987, p. 3

s-au reaşezat din punct de vedere tematic deoarece era nevoie ca acestea "să asigure reflectarea realităţilor româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi"³⁶. Erau înşiruite un număr de 24 de muzee, din Bucureşti şi din ţară, care până în a doua jumătate a anului 1986 au recurs la reaşezarea expoziţiilor. Erau enumerate următoarele muzee: Muzeul de Istorie a Partidului Comunist, Muzeul de Istorie al RSR, Muzeul de Artă al Municipiului Bucureşti, toate din Bucureşti, precum şi cele din Alba Iulia, Giurgiu, Arad, Argeş, Botoşani, Covasna, Dolj, Galaţi, Hunedoara, Iaşi, Mehedinţi, Neamţ, Olt, Prahova, Suceava, Timiş, Tulcea, Vaslui, Vâlcea. Ceva mai târziu aflăm că şi alte instituţii muzeale s-au conformat comandamentelor. Este vorba despre cele din Brăila, Constanţa, Oradea, Sf. Gheorghe, Tg. Jiu, Tg. Mureş, Slatina, Zalău, Piteşti, Sibiu, Timişoara, Tîrgovişte, Arad, Câmpulung Argeş³⁷ Galaţi³⁸, acesta din urmă inaugurat ceva mai târziu. Practic, cele mai importante instituţii de gen din România au recurs la restructurarea expoziţiilor conform indicaţiilor primite şi sub atentul control al cenzorilor regimului.

Conform documentaţiei existente, unele s-au întrecut pe sine simţind nevoia prezentării în ton cu discursul oficial al propriilor creaţii. În această situaţie s-au aflat mai multe muzee. Cel din Sibiu anunţa bunăoară strident faptul că în a doua jumătate a anului 1986, conform planului asumat, a fost dat în folosinţă în circuitul „cultural-educativ sectorul de istorie contemporană – primul din noul Muzeu de istorie – prin vernisarea expoziţiei permanente intitulată *Epoca Nicolae Ceauşescu – epoca celor mai rodnice împliniri din istoria poporului român*”³⁹. Clujul a supralicitat şi el, considerându-se că abia după noile restructurări din muzeografia românească istoria era prezentată „în spiritul adevărului istoric, obiectiv, aşa cum recomandă documentele de partid...”⁴⁰. Nici severinenii nu s-au lăsat mai prejos din moment ce anunţau faptul că este adevărat că, într-o oarecare întârziere, abia în 1988, ei, muzeografii din Drobeta Turnu-Severin au transpus în practică noua tendinţă muzeografică aşa cum izvora din „programul ideologic al Partidului, Cuvântările secretarului general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, referitoare la ampla, permanenta şi nobila muncă de formare a conştiinţei socialiste”⁴¹. În fine, mai menţionăm efortul amplu elogiat al muzeografilor bucureşteni de la Muzeul de istorie şi artă al municipiului Bucureşti, care, într-un efort de raportare a depăşirilor de plan, au realizat în plus faţă de obiectivele ţintă stabilite de autorităţi şi o expoziţie inedită intitulată „*Bucureştii Epocii Ceauşescu*”, ca un omagiu marilor realizări ale epocii⁴². Alte şi alte muzee din ţară, raportau într-un soi de elan muncitoresc impus de autorităţi marile realizări şi acomodarea expoziţiilor preceptelor epocii. Unele dintre consemnări erau pătrunse însă de bun simţ păstrându-se în limitele unui demers neimputabil, având în vedere epoca de care vorbim.

Finalizarea expoziţiilor muzeelor româneşti conform cu noile comandamente ideologice a fost un adevărat calvar pentru muzeografii români. Expoziţia care urma să fie deschisă era vizionată înainte de deschiderea oficială de comisii ideologice de la toate nivelurile. Fiecare dintre acestea aveau ceva de completat, astfel că, după plecarea acestora, muzeografii treceau la treabă în sensul celor comandate. Nu de puţine ori o comisie lua

³⁶ Elisabeta Simion, I. Don, „*Epoca Nicolae Ceauşescu*” oglindită în muzeele de istorie, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 5, 1986, p. 31-45

³⁷ I. Antonescu, *Contribuţia muzeelor la înfăptuirea programului ideologic al Partidului Comunist Român*, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 9, 1987, p. 3

³⁸ Maria Ignat, *Noua expoziţie de bază a Muzeului Judeţean de Istorie Galaţi*, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 8, 1989, p. 36-49

³⁹ D. Popa, „*Epoca Nicolae Ceauşescu – epoca celor mai rodnice împliniri din istoria poporului român*” – expoziţie permanentă a complexului muzeal Sibiu, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 6, 1987, p. 10

⁴⁰ Eugenia Glodariu, *Muzeul de istorie din Cluj-Napoca – mijloc de reflectare a luptei şi muncii comun e de educare patriotică tuturor cetăţenilor patriei*, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 6, 1987, p. 10

⁴¹ I. Grigorescu, *Eficienţa educativă – obiectiv major al muzeografilor din Drobeta Turnu Severin*, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 5, 1988, p. 35

⁴² D. Andronache, *Un bogat program instructiv-educativ la Muzeul de istorie şi artă al Municipiului Bucureşti*, în *Revista Muzeelor şi Monumentelor*, nr. 2, 1986, p. 27-30

o decizie, venea a doua să o corecteze pentru ca a treia să dea ordine să se revină la ce a fost. Fiecare dintre cei prezenți în comisie trebuia să-și dovedească importanța și utilitatea.

Pentru a ilustra acest fenomen recurg la un singur exemplu, repetat în fiecare din muzeele țării în această perioadă, cel al Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, care și-a deschis oficial noua expoziție de istorie pe 30 iulie 1987. Înainte de deschiderea oficială un întreg cortegiu de comisii și comitete ideologice se perinda la așa numita vizionare a expoziției, de foarte multe ori aducându-i-se corecturile de rigoare. În cazul Oradiei prima verificare a fost făcută la 20 mai 1987, deci cu două luni înainte de vernisarea propriu zisă, de Ana Săndulescu, responsabil ideologic de la nivel local. A urmat apoi la 25 mai 1987 vizionarea expoziției de către Ion Ardeleanu și Mircea Mușat, cenzorii șefi ai C.C. ai P.C.R., urmată de o alta chiar a doua zi, celor doi adăugându-li-se C. Pătroiu. La 27 mai a fost prezent la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea Petru Enache, iar la 28 mai Adrian Ionescu de la AGERPRES, responsabil cu fotografiile și cenzurarea lor. Pe 1 iunie 1987 Petru Enache, alături de Adrian Ionescu și Ilie Ceaușescu, era din nou prezent la Oradea, la fel și pe 4 iunie. Fiecare dintre aceste vizite se lăsau cu noi sugestii și corecturi ale conținutului expozițional, care trebuia corectate până la o nouă vizionare. În 10-11 iunie 1987 are loc vizita lui Nicolae Ceaușescu în județul Bihor. O săptămână mai târziu, 18-19 iunie 1987, doi muzeografi orădeni se deplasează la București unde au o întâlnire cu Adrian Ionescu pentru a aduce noi fotografii care urmau să fie expuse în expoziție referitoare la ultima vizită a lui Nicolae Ceaușescu în județul Bihor. O lună de zile muzeografii orădeni sunt lăsați în pace să retușeze ceea ce era considerat neadecvat. Pe 28 iulie 1987 noua expoziție este vizionată din nou de cenzorii regimului, Ion Ardeleanu și Mircea Mușat. Ei s-au asigurat că modificările sugerate au fost efectuate pentru că a doua zi, 29 iulie 1987, urma ultima vizionare făcută de către Comisia ideologică a C.C. al P.C.R.. Se pare că aceasta a fost mulțumită de vreme ce a dat undă verde pentru deschiderea festivă oficială de a doua zi, 30 iulie 1987⁴³.

Ultimii ani ai regimului au fost la fel de sumbri pentru muzeografia românească. Calitatea de instrument ideologic în mâna autorității politice a muzeului românesc s-a accentuat în ultimii cinci ani ai "Epocii de Aur". Liderul politic român a amprentat serios mișcarea muzeografică. În muzee, cultul personalității s-a putut manifesta permanent și plenar, inclusiv sub aspectul imaginii. Noi și noi indicații în acest sens veneau dinspre Secția de Propagandă și Presă a CC al PCR. Ultima dintre cele mai consistente materiale privind "actualizarea expozițiilor de bază ale muzeelor județene de istorie" a fost emisă cu numai câteva luni înainte de căderea regimului Ceaușescu. Astfel, pe 28 februarie 1989 era emis un proiect tematic amplu de către aceeași Secție de Propagandă a CC al PCR, semnat de însăși șeful acestui organism, generalul Constantin Olteanu. Muzeele au intrat în posesia documentului în primele zile ale lunii februarie 1989. Directiva era cât se poate de clară: "*Vă trimitem texte selectate din Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și a organizațiilor de masă și obștești din noiembrie 1988, pentru actualizarea expozițiilor de bază ale muzeelor județene de istorie*"⁴⁴. La fel de clar era și termenul de finalizare a acestei acțiuni în toate muzeele din România. Documentul stipula ca până la 30 martie 1989 toate modificările cerute să fie realizate. Nu toate instituțiile muzeale au răspuns însă prompt acestei noi inițiative ideologice. Din momentul primirii ordinului, 4-5 martie 1989 mai rămăneau până la finalizarea proiectului doar trei săptămâni.

Unele instituții nu au întreprins nimic în acest sens ceea ce le-au atras o serie de neplăceri, îndeosebi conducerilor acestora, din partea instituțiilor represive ale statului

⁴³ Mulțumesc doamnei Lucia Cornea, șefa secției de istorie a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, care mi-a pus la dispoziție aceste informații detaliate legate de evenimentele derulate atunci la Oradea.

⁴⁴ *Tematica...*, p. 37

care primiseră ordine în supravegherea realizării obiectivului. Este cunoscut din acest punct de vedere cazul muzeului orădean, unde Securitatea a monitorizat faptul că nu s-au realizat "actualizările", fapt consemnat de către documentele oficiale ale vremii⁴⁵.

Pe nu mai puțin de 12 pagini erau, textual și punctual, trecute fiecare dintre modificările necesare a fi aduse expozițiilor. Fără excepții, toate erau citate din expunerea lui Nicolae Ceaușescu la Plenara CC al PCR din data de 28-30 noiembrie 1988. Se propuneau chiar și modificări subtile, de nuanță. Astfel, se cerea, spre exemplu, înlocuirea expresiei existente în expoziții de "*spațiul carpato-danubiano-pontic*" cu cea de "*spațiu de locuire și etnogeneză al poporului român*" sau "*primul stat dac centralizat*" cu "*statul centralizat și independent al dacilor*". Creație a "Epocii de Aur", dar un subiect în genere mult discutat în general⁴⁶, sintagma "spațiul carpato-danubiano-pontic" menită a fixa geografic, chiar dacă depășește o anumită realitate geografică, un teritoriu unitar, suferă o ușoară modificare de nuanță în 1989, când devine "spațiul de locuire și etnogeneză a poporului român. Odată fixat spațiul unitar "carpato-danubiano-pontic" desigur că el trebuia fixat apoi ca "spațiu de locuire și etnogeneză a poporului român". Modificarea nu e străină deloc de evoluțiile politico-istoriografice din intervalul 1965-1989. Disputa istoriografică româno-maghiară, pe tema primului venit în acest spațiu, accentuată după apariția în 1986 a "*Istoriei Transilvaniei*", trebuia tranșată și în spațiul muzeografic. Expoziția de istorie trebuia să reflecte și să accentueze inclusiv prin textul cerut a fi implementat în expoziții, realitatea formării poporului român într-un spațiu "revendicat" și de vecini unguri. Disputa rămâne valabilă și în spațiul estic românesc unde exista, de asemenea, o problemă asemănătoare cu marele vecin rus de la răsărit, ca urmare a faptului că spațiul de etnogeneză și locuire românească s-a extins și între Prut și Nistru, un spațiu aflat atunci în "custodia" sovietică. Cum Perestroica și Glasnost-ul afectaseră serios relațiile politice româno-sovietice, șicana la adresa sovieticilor era binevenită în opinia propagandei oficiale. Hărțile expuse în muzee extindeau spațiul de formare al poporului român dincolo de Prut, chiar dincolo de Nistru. Această șicană s-a transpus inclusiv în plan istoriografic prin apariția în 1988 a unei cărți foarte curajoase pe această temă datorată istoricului ieșean Valeriu Florin Dobrinescu, intitulată *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*⁴⁷, în care, în România, se vorbea deschis, după decenii de tăcere, despre chestiunea Basarabiei și Bucovinei. Aceste modificări de nuanță nu s-ar fi putut realiza în lipsa dezghețului promovat de Moscova lui Mihai Gorbaciov, deschizând posibilitatea disputei, dezghețând lumea comunistă, inclusiv în zona vechilor dispute istorice dintre statele comuniste, interzise de Moscova decenii de-a rândul.

Cealaltă modificare de nuanță adusă în discuție, "primul stat dac centralizat și independent" cu "statul centralizat și independent al dacilor", fără a fi atât de profundă precum cea discutată anterior, vine să accentueze încă o dată necesarmente de tradus și muzeografic, beneficiile prezente ale existenței unui stat centralizat și independent încă din vremea dacilor. Asupra acestei realități antice există tot mai mult semne de întrebare, statul dac indiferent că a fost cel al lui Decebal sau al lui Burebista, nebeneficiind sub nici o formă de caracteristicile enunțate mai sus. Era mai mult o reflecție a unui concept modern asupra unei realități antice. De fapt, era mai degrabă o reflecție a statului pe care Nicolae Ceaușescu îl dorea pentru el, unul supercentralizat și "independent". Nu degeaba România a fost supusă plății datoriilor externe de către liderul politic român, în dorința obținerii "independenței" în fața occidentului retrograd.

⁴⁵ S. Dumitrașcu, I. Zainea, *Operațiunea "Focarul" sau urmărirea istoriografiei române 1987-1991*, Editura Universității din Oradea, 2003, p. DE VAZUT

⁴⁶ Claude Nicolet, *L'inventaire du monde. Géographie et politique aux origines des l'Empire romain*, Paris, Hachette, 1988; Cl. Raffestin, *Pour une géographie du pouvoir*, Paris, 1980; F. Ratzel, *Politische Geographie*, Munchen, 1903, etc.

⁴⁷ Valeriu Florin Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, Editura Academiei, București, 1988

Utilizarea muzeelor ca instrumente ideologice s-a făcut nu numai prin intermediul expozițiilor permanente de istorie modificate și îmbunătățite periodic mai ales în anii '80, în ton cu directiva ideologică. Acest lucru s-a făcut și prin nenumărate expoziții temporare și itinerante, comandate politic, în care "s-a ținut seama de necesitatea adâncirii și explicitării unor procese definitorii existenței politice..."⁴⁸ Merită menționate câteva din aceste expoziții, organizate mai ales de muzeele din capitală, itinerate apoi prin țară, cu precădere în anii '80. Sigur că ele corespundeau întru totul directivei politice a momentului. Între acestea amintim: "*Epoca Nicolae Ceaușescu, epoca celor mai strălucite realizări din istoria poporului român*", "*Gândirea social-politică a secretarului general al PCR, președintele R.S. România, tovarășul Nicolae Ceaușescu*", "*Congresul al IX-lea piatră de hotar în dezvoltarea societății socialiste multilateral dezvoltată în România*", "*65 de ani de la făurirea PCR*", "*35 de ani de la procesul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Brașov*", "*65 de ani de la făurirea UTC*", "*Epoca Nicolae Ceaușescu - epoca celor mai grandioase împliniri socialiste din munca și viața țărănimii, a întregului popor*", "*Omagiu muncii și tinereții - expoziție de artă contemporane*", "*Mutații petrecute în arta populară românească în ultimele două decenii*"⁴⁹ etc.

Principală idee care se desprinde de la sine în urma acestui excurs investigator este aceea că, asemeni altor domenii, muzeografia românească a fost utilizată, tot mai mult pe măsura trecerii timpului, în scop propagandistic. Acest lucru a făcut ca aceste instituții să trăiască într-un orizont cultural tot mai redus și extrem de bine controlat. Muzeografiile erau angrenați, involuntar în cele mai multe cazuri, în acțiuni propagandistice specifice regimului totalitar. Prea puține elemente de manevră necontrolate puteau fi efectuate de muzeele României. Cu toate acestea, muzeele, mai ales din punctul de vedere al posibilităților de cercetare și a manifestărilor științifice, au fost adevărate oaze în oceanul istoriografiei românești. Acest lucru l-am evidențiat și cu altă ocazie și nu insist asupra acestui fapt⁵⁰. Într-un sistem politic totalitar, cum a fost cel românesc, muzeele nu au putut supraviețui, dezvolta și manifesta decât aproape exclusiv în termenii dictați de politic.

⁴⁸ I. Antonescu, , *Contribuția muzeelor la înlăptuirea programului ideologic al Partidului Comunist Român*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 9, 1987, p. 3

⁴⁹ *Ibidem*, p. 3-4

⁵⁰ G. Moisa, *Istoria Transilvaniei în istoriografia românească 1965-1989*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 168-204; 231-255